

La Femosa

Núm. 169

ARTESA DE LLEIDA abril-maig-juny 1997

Revista d'opinió i informació local



Edita l'Agrupació Cultural
La Femosa,
carrer dels Gallarts, 7.
25150. Artesa de Lleida.

*

*Aquesta
publicació local
rep el suport de:*



Generalitat de
Catalunya
(Dept. de Cultura).



Diputació de
Lleida
(Institut d'Estudis
Ilerdencs).



Ajuntament
d'Artesa de Lleida.

Els articles que apareixen a
les planes de **La Femosa**
reflecteixen únicament
l'opinió de llurs signants.

2a. època.
Dipòsit Legal:
L-264-1981.

Per norma general, el nostre PÒRTIC sempre respira un cert desencís, com una mena de plany o de queixa envers nosaltres mateixos per no saber donar a les nostres coses més entusiasme. Aquest mena de pessimisme que sovint traspua aquesta pàgina no l'hem de confondre, de cap manera, amb una falta de il·lusió per seguir treballant, ja que, malgrat tot, som optimisme. El que passa en realitat és que, nosaltres voldriem parlar sempre de les coses del nostre poble, amb la boca ben plena, voldriem que el dinamisme del nostre poble ens enlluernés i ens sorprengués a tots... i com que això no és així, doncs, estem disgustats, vet-ho aquí.

De tant en tant, però, es produeix prop nostre alguna cosa que trenca aquest desencís i llavors, quan això passa, no podem dissimular el nostre engrescament:

El divendres, dia 23 del prop passat mes de maig, a les deu de la nit i a la Sala d'Actes de l'Ajuntament d'Artesa de Lleida, va tenir lloc la presentació (a càrrec de la Ramona Violant i Ribera) del tercer llibre de la col·lecció La Femosa: ARTESA DE LLEIDA, Jocs i Entreteniments Populars d'Adolf Costafreda i Castillo, que és una recopilació exhaustiva de tots els jocs de mainada en que, des de sempre, s'entretenien els xiquets i xiquetes d'Artesa en els seus moments de lleure.

Deixant de banda la importància que pugui tenir aquest llibre per si mateix, allò que ens agradaria més de destacar, ara i aquí, és que ve a representar la consolidació de la col·lecció La Femosa que edita Pagès Editor amb la col·laboració de l'Agrupació Cultural "La Femosa" i de l'Ajuntament d'Artesa de Lleida. Aquesta col·lecció de llibres té la pretensió (a la llarga) de ser una petita enciclopèdia de temes artesencs. Si les nostres esperances de publicar un llibre cada any (sobre algun aspecte del nostre poble, de la seva història o la seva gent etc.) es van confirmant com fins ara, d'aquí a pocs anys ja serà una col·lecció que farà goig de veure i que tindrà una rellevant importància cultural pel nostre poble que, en definitiva, es allò que ens mou i ens engresca.

LA FEMOSA CUINA

SARDINES AL "PLIM, PLIM"

Ingredients:

1 kg. de sardines
Una cabeça d'allis
Julivert
Una copa de conyac

Es netegen les sardines i se'ls treu les espines, una vegada obertes de dalt a baix, es renten i es deixen escórrer. Es posa l'all picat dins la panxa de les sardines, s'enfarinen i es posen en una paella al foc. Es deixaran fregir sense ser massa rosses, els donarem la volta i hi tirarem la picada de julivert damunt; es deixen coure una mica més i es treu del foc. A continuació hi tirarem el conyac calent i ho encendrem. Una vegada apagat el foc es pot servir.



LIONESES

Ingredients

100 grs. de margarina
4 ous
125 grs. de farina
1/4 d'aigua
Una mica de sal

Es posa l'aigua, la margarina i la sal en un pot al foc, vigilant que es desfaci la margarina sense bullir. Una vegada desfeta ja pot bullir, quan arrenca el bull es tira tota la farina de cop i es remena fort fins que la pasta es desprengui del pot. Després es treu del foc i s'afegeix els ous un a un remenant tot per cada ou que s'hi tira. Si la pasta queda clara només tireu-li tres ous.

Agafarem una plata de forn, la sucarem de mantega i amb una mànega pastissera farem muntets de pasta no massa grossos i els sucarem d'ou batut. Ho col.locarem al forn fins que agafi el color daurat.

Una vegada cuites es tanca el forn i no es poden treure fins que estiguin fredes, perquè sinó s'abaixen.

Una vegada fredes es tallen per la meitat i es poden farcir amb nata, crema o trufa. Per damunt podem tirar una pols de sucre de llustre o sucre cremat.

J N D E X

PÒRTIC	3
LA FEMOSA CUINA	4
NOTES I NOTÍCIES	6
AMB POQUES PARAULES	10
	<i>Per Felip Gallart</i>
PER QUÈ NO ENS ARRIBEM FINS AL PARC NACIONAL?	12
	<i>Per Josep M^a Rispa Difarré</i>
MOTS ENCREUATS	16
	<i>Per M.N.</i>
CONVERSES DE LA FEMOSA	17
	<i>Per Felip Domenech i Ramon Serra</i>
MITOLOGIA CANVIANT	27
	<i>Per A. Costafreda</i>
FOLKLORE ARTESENC	28
	<i>Per A.C.</i>
PÀGINES CENTRALS: RUTA DE ELS TRES CES	



PORTADA:

Un tomb pel terme

NOTES I NOTÍCIES

UN TOMB PEL TERME

14 d'abril de 1997

El diumenge dia 14 d'abril l'Agrupació Cultural La Femosa va organitzar una sortida per tal de conèixer una mica més a fons el terme d'Artesa.

La sortida es va fer des del quilòmetre 5 de la carretera d'Aspa a peu, i va consistir en observar la flora, fauna i arquitectura que hi ha al secà d'Artesa.

Després de l'agradable passeig es va fer una rostida de carn al camp mateix.



SANT JORDI 1997

21 d'abril de 1997

Com cada any l'agrupació Cultural La Femosa va encarregar-se d'organitzar la parada del llibre català i de les plantes elements que no poden mancar en la celebració de la diada de Sant Jordi.

El temps no va acompanyar gaire i fou poca la gent que hi va acudir.



ANEM D'EXCURSIO

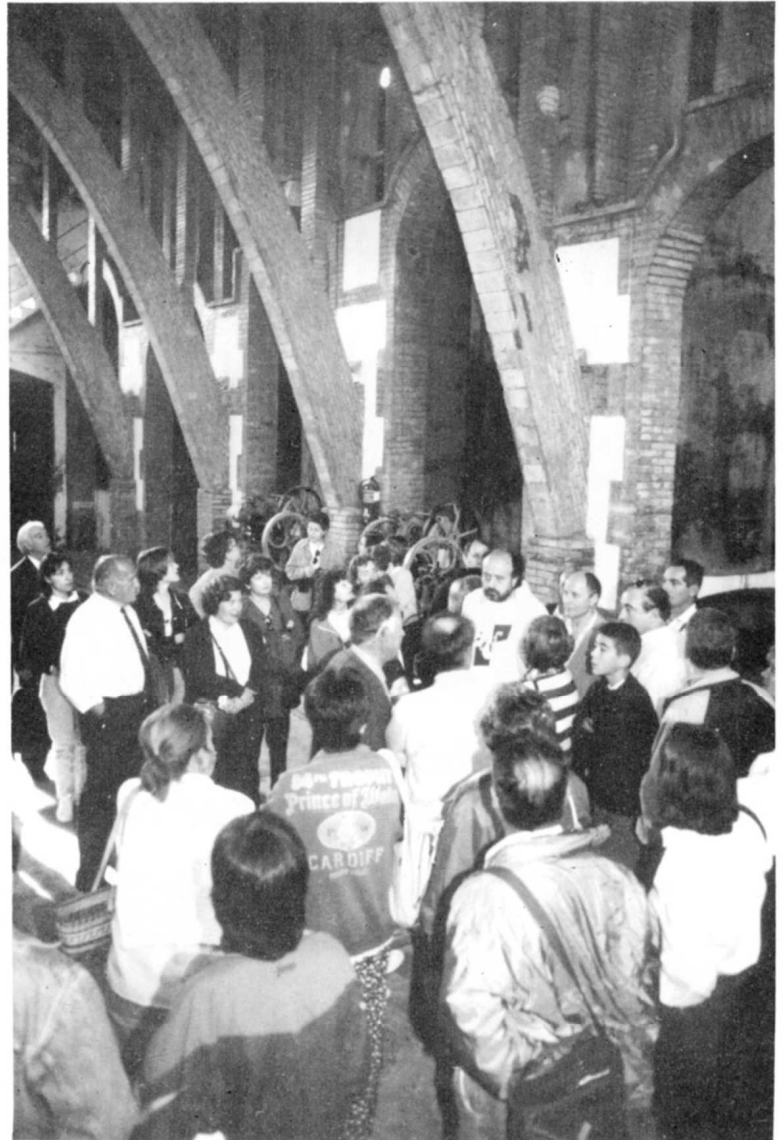
4 de maig de 1997

L'Agrupació Cultural La Femosa sota el títol anem d'excursió va preparar una sortida a l'anomenada Ruta de les 3 Ces, oberta a la participació de tothom.

La sortida fou un èxit en quan a nombre de persones, a l'encant dels llocs que vàrem visitar i a la diada de germanor que això va comportar.

A les 8 del matí l'autocar va sortir des de davant de l'Agrupació Cultural i es va visitar els següents llocs:

- Cooperativa del vi de Gadesa
- Castell de Miravet i Miravet
- Catedral del vi de Pinell del Brai, edifici modernista dissenyat per l'arquitecte César Martinell qui també va redactar el projecte de la Cooperativa Sant Isidre d'Artesa).
- Coves Meravella (Benifallet)



ARRANJAMENT DELS CAMINS MUNICIPALS

Durant el mes d'abril s'han arranjat els camins del terme municipal, tasca que es realitza any rera any per tal de mantenir en condicions transitables els camins i que han suposat un cost de gairebé dos milions de pessetes.

HOMENATGE ALS JUBILATS 1997

15 de maig

El dia de Sant Isidre, festa local, se celebra al municipi la festa Homenatge al jubilat.

Enguany aquesta festa va iniciar-se amb la inauguració de la llar d'infants municipal. Seguidament es va celebrar la Santa Missa per anar després a la Sala de la Llar del poble on tots els homenatjats i homenatjades foren obsequiades amb un dinar de germanor.

Després de dinar, la coral La Primavera d'Artesa ens va oferir un recital. Per finalitzar la jornada es va celebrar una sessió de ball.

INAUGURACIO DE LA LLAR D'INFANTS

15 de maig

Dins dels actes previstos per la celebració de la festa local de Sant Isidre es va inaugurar la Llar d'Infants Municipal. A l'acte hi assistir el delegat d'Ensenyament Sr. Ramon Barniol i Moreno. Amb la inauguració d'aquest local ubicat dins una aula de l'escola pública es posa en funcionament un servei més que es dona al municipi.



PRESENTACIO DEL LLIBRE JOCS I ENTRETENIMENTS POPULARS



16 de maig de 1997

Dins dels llibres publicats des de l'Agrupació Cultural La Femosa vers els diferents aspectes de la història del nostre poble, el divendres dia 16 de maig es va presentar el llibre fet per Adolf Costafreda i Castillo que amb el títol de «Jocs i Entreteniments populars» recull els jocs amb els que la quitxalla d'Artesa fins no fa gaire jugàven i alguns als quals encara s'hi juga avui dia.

L'acte de presentació va tenir lloc a la Sala d'Actes de Casa la Vila de la mà de Ramona Violant i Ribera.

El llibre que compta amb el suport i subvenció de l'Ajuntament d'Artesa de Lleida ha estat editat per Pagès editors i ha estat grafiat per Francesc Riart i Jou qui ha aconseguit amb les seves il·lustracions fer-nos veure reals els jocs que es descriuen.

REFORMA DE L'ENLLUMENAT PÚBLIC

El Ple del dia 30 de maig va aprovar les bases que han de regir la contractació per subhasta de l'obra Reforma de l'Enllumenat públic Fase 1-A per un import de 26.000.000 pessetes. Aquesta primera fase inclou els carrers Fossar Vell, Travessia Fossar Vell, Travessia Castell, Castell, Victòria, Nou, Vileta, Dels Gallarts, Castelldans, Portal, Mestre Ginera, part del carrer Bassa i Plaça Major.

Així mateix el Ple del dia 26 de juny va acordar el repartiment de contribucions especials per al finançament d'aquesta obra per un import de 13 milions de pessetes que han de sufragar els veïns directament afectats i beneficiats.

FESTA FI DE CURS A L'ESCOLA

7 de juny

L'Associació de pares d'alumnes de l'escola pública Els Til·lers va voler donar enguany un major ressò a la festa de fi de curs cercant un dia de convivència entre alumnes, pares i professors.

Així doncs es va organitzar un berenar de germanor al pati de l'escola i la quitxalla s'ho van passar d'allò més bé amb el grup d'animació Bous Blaus. Llàstima que el temps va jugar una mala passada i la festa va haver d'acabar-se abans d'hora per una pluja inesperada.

FESTIVAL DE PATINATGE - FI DE CURS

7 de juny

El grup de patins d'Artesa format per quitxalla d'edats compreses entre els 6 i 12 anys d'edat varen clausurar el curs 1996-97 amb una exhibició de patinatge artístic a la Sala de la Llar del poble.

REVETLLA DE SANT JOAN

El dia 23 de juny es va celebrar la revetlla de Sant Joan amb una sessió de ball a la pista poliesportiva. El grup de joves d'Artesa van ser els encarregats de gestionar el servei de bar. Cal destacar l'absència de fogueres tan tradicionals en aquesta nit de foc, no hi va mancar però els sorolls i llums dels petards que la quitxalla majoritàriament feren esclatar.



AMB POQUES PARAULES

JOCS I ENTRETENIMENTS POPULARS.

El llibre d'Adolf Costafreda i Castillo emb sembla un llibre admirable. El lector comprén, ja en una primera lectura, cada una de les característiques del joc i/o entreteniment que s'explica. Servit amb un llenguatge planer, la seva lectura és fresca i atractiva. Res no hi és gratuït. L'autor va per feina i ens explica el fonamental. No fa marrades inútils. Amb quatre pinzellades ens situa en l'essencial de cada joc, de cada joguina, de cada endevinalla, de cada entreteniment. El resultat n'és un llibre amè, llegidor i entretingut Mai no et cau dels dits. Manté sempre un aconseguit to de senzillesa que el lector agraeix en plantejar-se la lectura de qualsevol recopilació.

L'obra de l'Adolf Costafreda ens parla d'uns jocs que els mateixos xiquets organitzaven. Ens remet en una època que els jocs formaven part de tot un bagatge cultural que passava de pares a fills. El nen d'avui juga majoritàriament amb joguines prefabricades, semblant arreu del món i que res no tenen a veure amb els jocs dels nostres ancestres que l'autor recull. Juga en els Xiqui- Park i els Portaventura, previ pagament, és clar. Els Reis Màgics ja no són els d'abans, no són ni tan sols els pares. Els reis d'avui viuen al Calucho, a l'Agustí Mestre i treballen per gran multinacionals. Protagonitzen espots publicitaris. Venen joc empaquetats que es fabriquen en cadenes de muntatge. El menú nostre té poca participació en el procés constructiu del joc i de la joguina, un desl aspectes més interessants i profitosos del joc. Avui el que prima és el negoci. El joc i la joguina són també un negoci. El joc, abans i ara, és una forma més de cultura amb què el nen aprén les primeres nocions per incorporar-se al col·lectiu. Les formes, però, han canviat perquè el nostre col·lectiu ha canviat. Estem immersos en una societat consumista i el joc és servit als menuts per les pantalles llamoant de la televisió i la publicitat, per les grans empreses de l'oci que dominen el mercat. L'objectiu és molt clar: convertir el joc en un producte de consum. Més clar: que fins i tot quan el nen juguïn gastin, un o altre guanya. El joc perd així el seu caràcter gratuït, fresc, autònem. Deixa de ser un espai de llibertat per esdevenir un espai de consum.

El llibre exposa més de dos centenars de jocs i entreteniments. Però no és limita a l'exposició línia. Endreça i classifica el material en quatre apartats. Cada un dels apartats forma un conjunt temàtic on cada joc serva relació amb la resta del capítol. El context i la finalitat de cada joc hi són explicats amb detall. Les acurades il·lustracions del Francesc Riart i el disseny àgil de la Marta Trepàt ennalteixen un producte d'una gran dignitat.

Tots els jocs i entreteniments han estat recollits a Artesa de Lleida. El llibre, però és interessant no solament per a l'artesenc sinó per a qualsevol estudiós interessat en el tema des de qualsevol àmbit. No és únicament un producte d'interès local. La recopilació, classificació i explicació d'una quantitat tan important de jocs com la que aconsegueix reunir l'Adolf Costafreda és segurament una de les més importants i ambicioses que mai no s'hagin recollit en el nostre país. Sens dubte esdevindrà, amb el temps, consulta obligada per a qualsevol estudiós que vulgui endinsar-se en l'estudi dels jocs i entreteniments populars. També des de l'àmbit de l'educació més sensible, sempre a l'aguait de la vessant lúdica de la cultura. La premsa de Lleida n'ha fet un ampli ressò que ajudarà la merescuda divulgació del llibre.

Els jocs, la majoria dels jocs i entreteniments recollits, es repeteixen en altres indrets del país, amb variants, segurament amb petites diferències. El cert és que sembla un miracle que se n'hagin pogut recopilar un nombre tan gran en una localitat petita com Artesa. Això no hauria estat possible sense la tenacitat i la tossuderia del seu autor. L'Adolf Costafreda és, sense cap mena de dubte, la figura cabdal de la cultura artesenca. Només des d'una ferma voluntat de servei al col·lectiu, d'un immens amor al país i a les seves arrels podia néixer un producte d'aquestes característiques. L'Adolf és al darrere de gairebé totes les manifestacions culturals artesenesques. Els desvetllament cultural del poble no hauria estat el mateix sense la seva participació. De forma abnegada i incansable ha treballat pel més valuós d'un poble, la seva identitat.

Humil i discret ha posat els fonaments a allò que ens uneix i ens situa dins del nostre col·lectiu, allò que ens reconcilia amb nosaltres mateixos, la cultura. El llibre no és el resultat de quatre dies, ni tan sols de l'any i escaig que ha estat la seva elaboració efectiva. El llibre és fruit d'una recerca de molts anys, d'una investigació constant i eficaç. L'autor ha pouat en la pròpia experiència i en la consulta d'un gran nombre de fonts humanes i escrites.

Tots els artesencs i artesenesques ens en podem felicitar, d'un treball rigurós que ens ajudarà a conèixer-nos millor. Llàstima del lamentable paper del nostre ajuntament que no es digna a fer acte de presència a l'acte de presentació del llibre, malgrat realitzar-se a Casa de la Vila. L'Adolf Costafreda no mereixia un greuge semblant. No el mereixia la seva obra, la que es presentava i la que ha realitzat l'autor amb tots els anys de servei al poble. No la mereixia l'Agrupació Cultural La Femosa. No la mereixien els artesencs. No ens ho mereixíem, la veritat. Malgrat tot, i com diu la dita, feina feta no fa destorb, ni al nostre ajuntament, suposo.

Felip Gallart



Presentació del llibre:
ARTESA DE LLEIDA, JOCS I ENTRETENIMENTS POPULARS

PER
QUÈ
NO ENS
ARRIBEM
FINS AL



PARC NACIONAL?

Són les 6 del matí d'un diumenge d'estiu. Un estiu ardent i xafogós com feia anys que ni els més vells recordaven. En Josep s'ha despertat de sobte tot suat. Mig adormit intenta cercar per tota la casa algun dels corrents d'aire que es deuen amagar, sense compassió, pels racons de... En arribar a la finestra de la façana nord, l'obre ràpid i, per fi, després de recolzar-se sobre l'àmpit, entre testos de geranis, rep la seva recompensa: Aire fresc!

IOLANDA (és la seva companya): Josep! Què fas regant les flors a aquestes hores?

JOSEP (rient): No, no, no estic regant res! Amb aquesta calor no podia dormir i, ja veus, aquí al menys l'aire navega un pelet!

IOLANDA: Te'ns raó! Fa tres anys que vivim aquí i encara no m'acabo d'acostumar a aquesta ditxosa calor!

JOSEP: Escolta! Per què no despertem el nen i marxem cap al nord, a **muntanya**, a passar el dia?

IOLANDA: Què dius, Josep? T'has tornat boig? Avui hem quedat per dinar amb els de Casa Gallard...

Efectivament, el Josep s'ha tornat boig però d'alegria quan, una hora després, la Iolanda arrencava el cotxe en direcció cap als **Pirineus**. Mentre travessen Lleida i poc abans d'arribar a la plaça d'Europa, un cartell els acaba de dirigir certerament cap al seu objectiu: la Val d'Aran. Nacional 230 amunt van fent quilòmetres fins arribar a Arenys on paren un moment a posar gasoil al vehicle. Xerrant amb el noi de la gasolinera li comenten quan els falta per arribar a terres araneses i els contesta que una hora. Una hora que portem i una altra que farem: en dues hores, al paradís!

Sortint del Pont de Suert, de patac, veuen un altre cartell, de color marronós, i sorprès en Josep llegeix

en veu alta: "*Parc nacional d'Aigüestortes i estany de Sant Maurici*"...

IOLANDA: Què dius, Josep?

JOSEP: Ja ho tinc! Ja ho tinc! Per què no ens arribem fins al Parc nacional?

IOLANDA: Però Josep, no anàvem a la Val d'Aran?

JOSEP: Sí però saps que havíem parlat moltes vegades d'anar al Parc nacional! Anem-hi dona!

IOLANDA: Homes! Qui us entengui que us compri!



Després d'agafar la carretera de la vall de Boí anem travessant els diferents pobles que es situen al fons de la ribera: Castelló de Tor, Llesp, Saraís i Barruera, la capital. També trobarem els desviaments per arribar als pobles més atossalats com Còll, Cardet o Durro, aquest darrer un dels més panoràmics de la vall i de visita obligada pels amants de l'art, els costums tradicionals i, com no, de la natura.

Passada Barruera i mentre creuem un pont per sobre la Noguera de Tor, poc després de l'accés a Erill, trobarem una bifurcació: a esquerra, cap a Caldes de Boí; a dreta, cap als dos pobles més visitats, Boí i Taüll. Quan arribem a **Boí** cal entrar a la plaça que hi ha davant de l'església romànica de Sant Joan i preguntar per la **Casa del Parc** nacional...

IOLANDA: Bon dia!

INFORMADORA: Bon dia! Què volen visitar el Parc nacional?

IOLANDA: Doncs, sí! Ens expliques una mica com...?

INFORMADORA: Mireu! Per accedir al Parc nacional teniu tres opcions: pujar a peu, amb bicicleta o amb transport públic (taxi tot terreny).

IOLANDA: I amb el nostre cotxe no hi podem pujar?

INFORMADORA: Hi ha una regulació del trànsit de vehicles particulars i, efectivament, no es pot pujar amb el vostre vehicle. És per evitar l'acumulació de vehicles a l'interior del Parc. Podeu arribar amb el cotxe fins als aparcaments de la Farga (a 2 kms.) i de la Molina (a 3kms.) i llavors pujar a peu pel camí dels Enamorats o per la ruta de la Llúdriga. Amb dues hores sereu al planell d'Aigüestortes...

JOSEP: Dues hores a peu! Potser serà massa pel nen, no ?

IOLANDA: Ara penso que, amb la pressa, no hem agafat la motxilla per ell...! Què fem?

Ja som al Parc nacional! Des de la finestra del taxi descobrim el primer dels més d'un centenar d'estanys que hi ha en aquest paradís de l'aigua. Barrancs, boscos de coníferes i cascades ens acompanyen mentre la pista cada cop s'enfila més i més amunt. I, per fi, arribem a Aigüestortes. A les 10 del matí ja som a 1.800 metres d'altitud sobre el nivell del mar!

Ara sí que no hi ha més remei que estirar les cames. De fet, el caminar et permet gaudir plenament de la natura, pas a pas, observant amb atenció el paisatge i els seus tímids hostes. Un punt d'informació situat al costat de l'aparcament dels taxis ens treu del darrer dubte: quin itinerari fer,?

INFORMADOR: Seguint aquesta antiga pista forestal, amb unes 2 hores, arribareu a estany **Llong**. És una excursió fàcil inclús pel nen. Podeu dinar allí tranquil.lament i baixar per la tarda per la mateixa ruta. La previsió del temps és bona però si veieu que es tapa el cel no vos en fieu! Per les tardes és normal que faci la tronadeta!

Els primers trons fan acte de presència a l'espai escènic d'Aigüestortes. Per fortuna, la Iolanda i el Josep, amb el nen mig adormit als braços, ja són de tornada, a poc més de cinc minuts de la parada dels taxis d'Aigüestortes. Tot ha anat a la perfecció. Han arribat fins a l'estany, s'han menjat els entrepans més bons de feia molts anys i, fins i tot, han passat una mica de fred en ple agost!! Genial.

Un cop a Boí, s'asseuen en una terrassa i amb un cafè amb llet entre les mans decideixen tornar cap a

Artesa. Són les 6 de la tarda i en Josep recorda que fa, 12 hores, s'havia llevat tot suat del llit... Com canvien

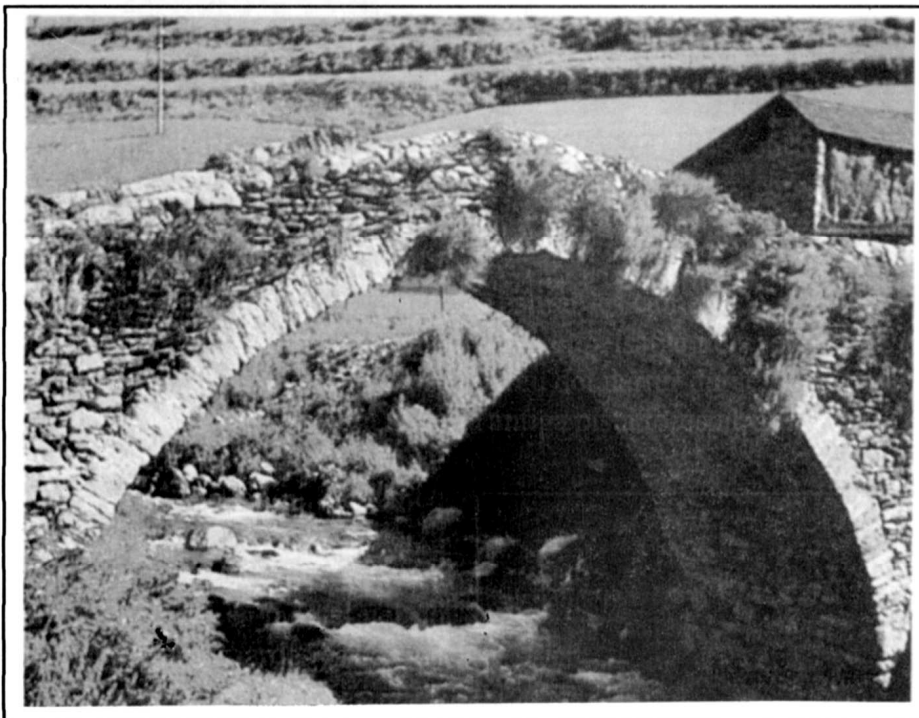
les coses o què fàcil, a vegades, és canviar-les!

Dues hores després ja són a la Vileta. En Josep, després d'una bona dutxa, amb una certa melangia, es torna a apropar a la finestra dels geranis. Davant d'ell, s'aixeca imponent el campanar de Sant Miquel, on les cigonyes ja fa uns anys que hi nidifiquen...

Sant Climent de Taüll



Pont de la Capella, Espot



IOLANDA (rient): Ja tornes a regar les flors?

JOSEP: No te'n fotis de mi, Iolanda! Què fa el nen?

IOLANDA: Dorm com un angelet. Potser ja somnia i tot amb aquells isards que hem vist abans d'arribar a l'estany!

JOSEP: O amb l'escarabat aquàtic que se li ha ficat per les mànigues de la jaqueteta!

IOLANDA: O amb aquell avet que ens han dit el **guia-interpretador** que tenia més de 500 anys!

JOSEP: Avui hem estat on neix l'aigua que ens permet regar les nostres collites.

IOLANDA: (irònica): Un aigua amb denominació d'origen: **Aigüestortes!**

JOSEP: Saps! Em sembla que jo també me'n vaig a somniar... amb el Parc.

IOLANDA: Puc venir, Bep?

Són les 6 del matí d'un diumenge més d'estiu. Un estiu ardent i xafogós com feia anys que ni els més vells recordaven. La Montse s'ha despertat de sobte tota suada. Mig adormida intenta cercar per tota la casa algun dels corrents d'aire que es deuen amagar, sense compassió, pels racons de... En arribar a la finestra de la façana nord, l'obre ràpid i, per fi, després de recolzar-se sobre l'àmpit, entre testos de begònies, rep la seva recompensa: Aire fresc!!

Expressions!!

Josep Maria Rispa Pifarré

Boí, 18 de novembre de 1996

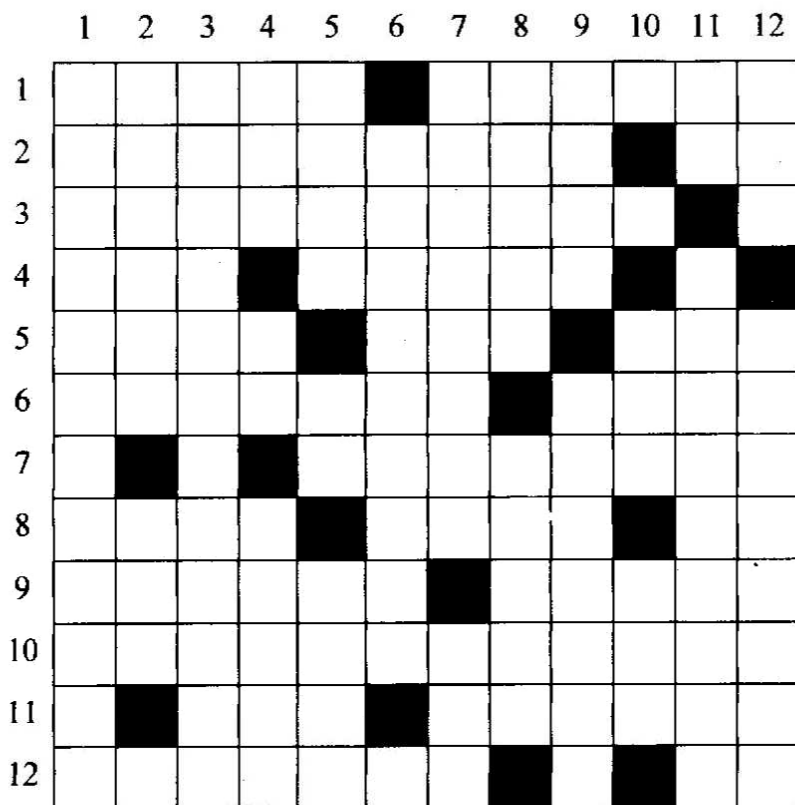


Representació de teatre pel grup de "Joves d'Artesa"

MOTS ENCREUATS

HORIZONTAL

1. Pél de les ovelles. Amanir, assaonar. 2. Guerrer d'ofici, cristià, en terra musulmana. Afirmació. 3. Santuari, sagrari. Consonant. 4. Grup d'empreses estatals espanyoles. Riu d'Italia que forma el llac Iseo. Cinc-centes. 5. Fruit de la favera. Híbrid d'ase i egua, al revés. Adob orgànic. 6. Locució llatina que significa "com Abans". Part d'un arbre pròxima a les arrels. 7. Consonant. Número romà. General cartaginès. 8. Combat entre dues persones. Quatre vocals. A la matrícula dels Països Baixos. 9. Al revés, llenci. Vall i poble del mateix nom al Pirineu aragonès. 10. Fer que una cosa o persona es torni secular. 11. Mil. Institut Geogràfic Universitari. Al revés, llengua eslava. 12. Al revés, tindrè un somni. Mil. Vocal repetida.



VERTICALS

1. Sistema de repartiment de la terra en grans dimensions. Cobert de llana. Al revés, nom de la primera moneda europea. Consonant. 3. El fet de posseir dues significacions. 4. Personatge bíblic amb arca. Prefix que contradiu. Al revés, comú, calcat amb un altre. 5. Prefix que té a veure amb el camp. Símbol del tàntal. Es normal que a la nit no en tinguem (si no és artificial). 6. Municipi de l'Urgell. Vocal. 7. Determinada la vàlua. Setí. 8. Dividit en deu parts. Al revés, en plural part que guardem quan fem un taló. 10. Consonant. La segona. Sufix que denota aversió. La capa d'aquest gas és molt coneguda. 11. El número ú, el primer. Inclinarà, tombarà. 12. Un dels rius més importants d'Europa. Illa de les Balears.

{ Solucions a la pàgina 30 }

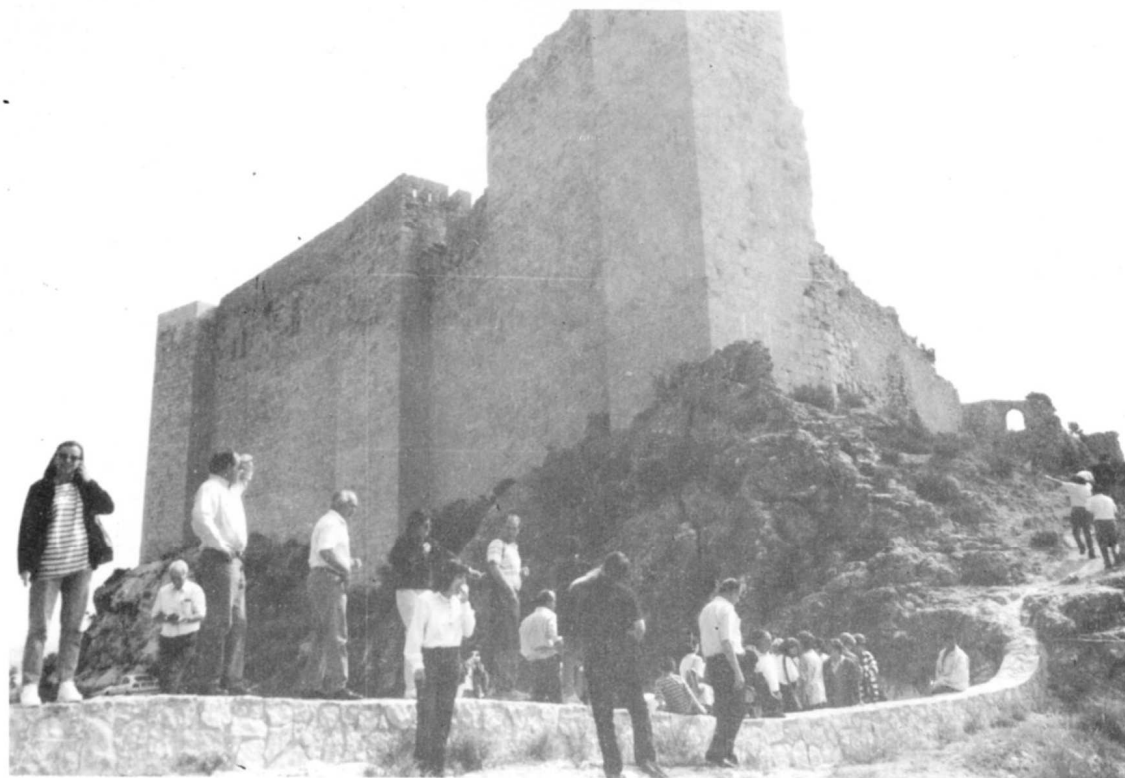
Celler de Gandesa: façana principal

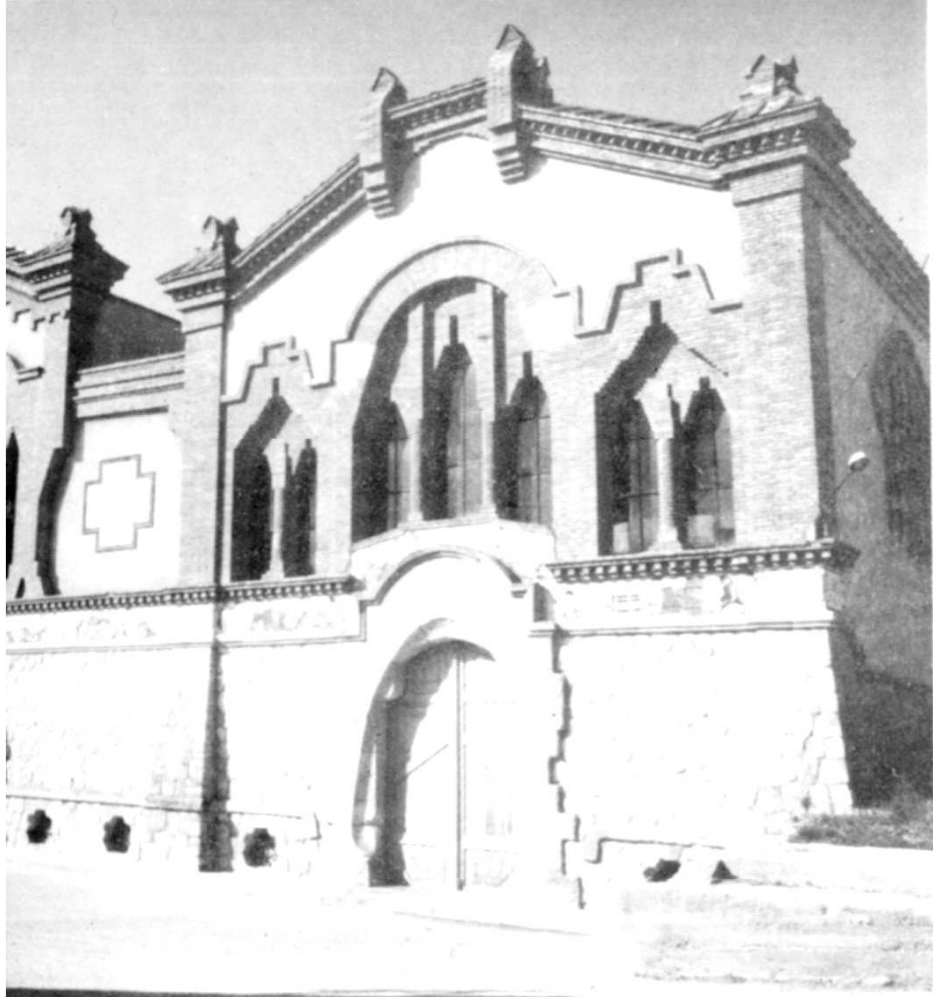


Celler de Gandesa: sala interior



Castell de Miravet



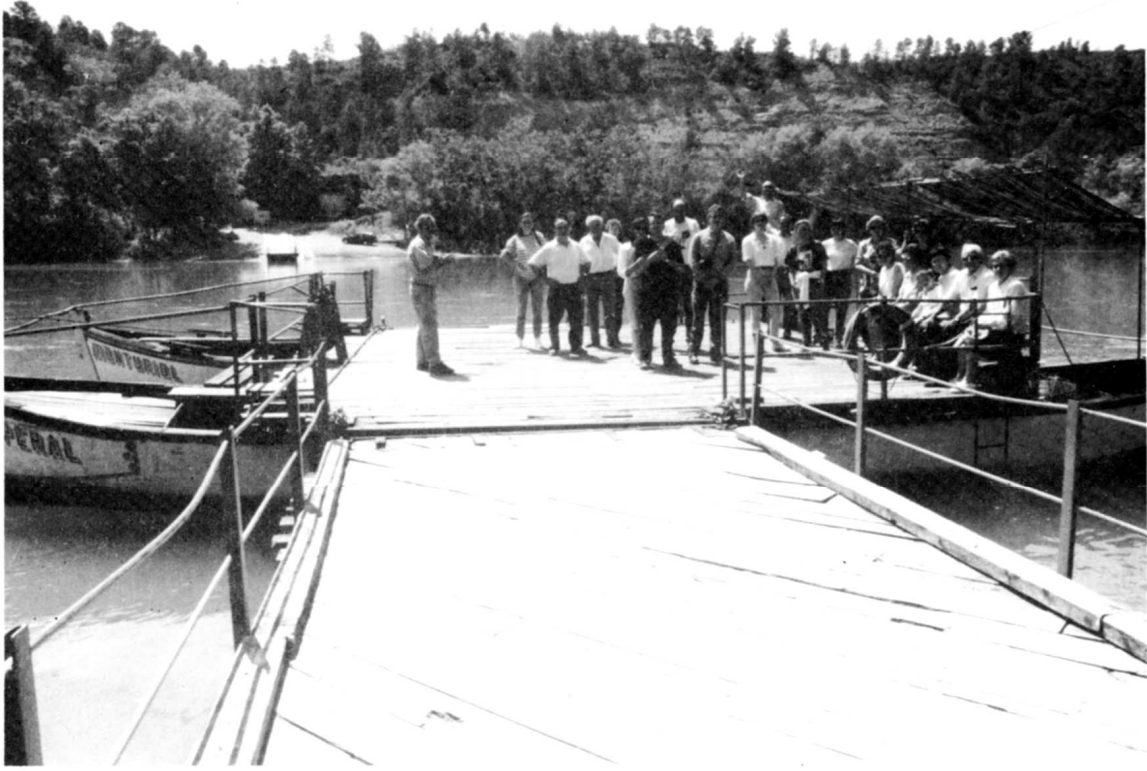




ell de Brai)



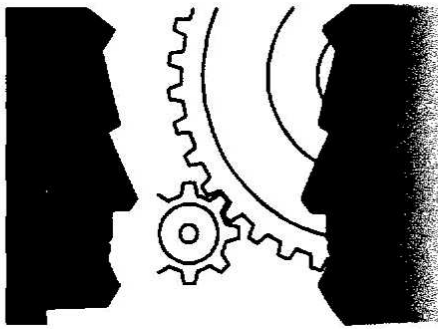
Aspecte interior de la catedral del vi



Pas de barca de Miravet



Coves de Benifallet



Converses de *La Femosa* Antoni GARRÓS

No pens algú que m'allarg en paraules
e que mos mets ab los dits enferesca,
ans prec a Déu que de present peresca,
si mon parlar atany en res a faules.
AUSIAS MARCH

Per la història dels pobles, és vital que en els seus esdeveniments importants o quotidians, no quedin caps per lligar, que deixin pas a la lliure interpretació, a la falla o a fer volar la imaginació, fins a escriure-la per manca de testimoni, com si fos una fantasia surrealista. És per això, que hem cregut en la necessitat de fer una entrevista a l'Antoni Garrós, cap de la llista d'Esquerra Republicana, en les últimes eleccions municipals, no tant per la seva tasca com a regidor - que també - sinó a partir de la seva dimissió irrevocable com a tal, a fi i efecte que quedés constància, dels fets que la varen provocar, per boca d'ell mateix.

De comú acord, vàrem pactar, un tipus de xerrada que no fes mal a ningú de forma expressa, ni regirés velles ferides, llevat d'allò indispensable per a fer del tot entenedora, la història d'uns fets, que tenen sens dubte importància en el context en que van produir-se, i que pretén a més, conèixer més àmpliament la manera de pensar d'un candidat a Alcalde que no ha va poder ser.

Què el va impulsar a presentar-se a les Eleccions Municipals?

El fet que molta gent d'esquerra d'Artesa estigués cansada que l'Entesa no es renovés. Seguia una línia massa continuista, sense evolucionar i també l'entusiasme de la joventut.

Aquest impuls, suposo que no va sorgir per generació espontània, com es va esdevenir? I per què, si ningú estava afiliat a ERC vàreu escollir aquest partit i no d'altres o bé presentar-vos com a independent?

El primer sorprès de presentar-se, vaig ser jo. Estava cansat de l'Entesa això sí. Hi havia una sèrie de joves que volien presentar-se, i suposo que em van enganyar; em van dir que no havia estat possible presentar-se per cap més partit d'esqueres i l'últim dia em van dir que em necessitaven i els vaig dir que sí. Després jo, al Benet Tugues i al Gilabert - dos caps de Lleida - els vaig deixar clar, que no era votant d'ERC i que mai en unes eleccions nacionals o generals, els votaria, els vaig dir clarament que jo votaria

Socialistes o Comunistes i ho vaig fer davant de força testimonis. Varen dir que el que els quedava clar, és que ells, si trèiem regidors, només ho necessitaven per entrar al Consell Comarcal o a la Diputació.

És curiós, aquesta mateixa gent, va venir a l'Assemblea de l'Entesa, a oferir el mateix. I tot i saber, que la immensa majoria de gent votant al poble d'Esquerra era de l'Entesa, us varen oferir a presentar-se per ells, només moguts per interessos partidistes? He feta aquesta salvetat, i seguint un ordre cronològic, va venir la campanya electoral. Va ser una campanya molt «sui generis».....Molt Bruta,

.....molt «sui generis»molt bruta

una campanya, calcada de la que feia a Espanya el PP, amb molta crispació.....

.....s'ha de reconèixer, que per primera vegada , va haver campanya electoral. És interessant que hi hagi campanya electoral, el que passa és que va durar massa, va durar dos mesos després de les eleccions. I s'ha d'aprendre, que el dia de les eleccions s'acaba la campanya electoral.

El que em va sorprendre, en principi, de la vostra campanya era l'aire de renovació que volíeu donar, amb tot allò d'"Alucinarax", "això és Bòsnia"....., també vàreu parlar de coses de les que públicament no se n'havia parlat mai, com allò de les llistes obertes, cosa que, en definitiva va engrescar força a la gent a anar a votar, una nova forma de fer política molt particular, tot i que dos anys després, continua tot estant igual o pitjor, perquè el que semblava Bòsnia, sembla ara que encara s'ha endurit més la guerra; allò de l'omplidor, ara ja no sé si pot omplir res més etc. etc.

Nosaltres no vàrem engrescar el jovent, ja ho estava. Varen ser ells qui ens van engrescar a nosaltres.

D'aquesta contesa electoral, que tu qualifiques com a bruta i jo també, d'aquest voler dur la crispació fins a les últimes conseqüències, què en destacaries?

De positiu, que hi va haver campanya electoral. De negatiu, que va baixar a nivell personal.

Jo que estava en un altre bàndol, vam rebre anònims....



Jo també, i trucades.

..... que es poden ensenyar, injúries...
i això no pot ser. Les crítiques a la gestió pública les entenc com a positives. L'únic que no perdono, és que es posés en dubte l'ús legítim dels diners públics o qualsevol tràfic d'influències. Mai hi haurà a l'Ajuntament, gent amb més ètica per aquest assumptes, que la gent que hi ha passat per l'Entesa. És convenient i desitjable que hi hagi gent amb tanta ètica, però més impossible....

Això des de l'Esquerra sempre s'ha reconegut.

..... atacar l'honor de les persones és el més mesquí i vil que hom es pot imaginar.....

Jo, no vaig sentir mai, acusacions d'aquest tipus, sempre vaig dir que no es va saber treure profit dels diners de l'Ajuntament. No pot ser, acabar els quatre anys amb superàvit, imperdonable, quan hi han tantes coses a fer.

..... posar en dubte l'honradesa, de manera falsa, és com un crim. De fet, en el Decàleg que Déu lleurà a Moisès al Sinai, junt amb el *no mataràs*, hi ha el *no aixecaràs falsos testimonis ni diràs mentides*. I nosaltres no som qui per a rebaixar el llistó, considero igual de criminal el tret al clatell que el que acusa sense proves, només per a fer mal i és aquest procedir, el que hem de desterrar de la cultura del poble. Les altres coses que es deien a la campanya, poden passar.

Dit això, vénen les eleccions. Els resultats eren els que esperàveu? Quina valoració en féu?

Suposo que són el resultat d'un poble que està cansat d'un govern continuista. Va crear la solució exacta perquè la gent tingués què parlar.

I aquest parlar, aquest diàleg, es va produir?

No va existir, per cap banda. Vist des d'avui, no va existir i és una llàstima. Van haver-hi intents, però res d'especial. Fins al juny o juliol de 1996, a l'Ajuntament no hi va haver diàleg. Quan entro a l'Equip de Govern, es produeix un recel, hi ha un enfrontament amb l'Entesa, fins que finalment les coses van fluïdes amb l'Entesa i es produeix diàleg.

Bé, seguint el fil, es produeix finalment un pacte antinatura, amb el PP i CiU, que va desencantar a molta gent i que al meu parer es reflecteix en les eleccions generals.....

Aquí, accepto molta culpa. Quan dos no s'entenen la culpa és de tots. Jo tenia una idea al cap, volia contradir el poble. El poble votant, és molt intel·ligent, no Artesa, sinó el poble que vota. Quan a totes les eleccions, la gent vota per majoria a Convergència i a les Municipals al seu cap de llista no el vota, vol dir que no el vol. Jo vaig pretendre que aquest senyor anés al davant, pensava que era potable. Volia que anés al davant dirigint amb Entesa i Esquerra.....

Com Alcalde?

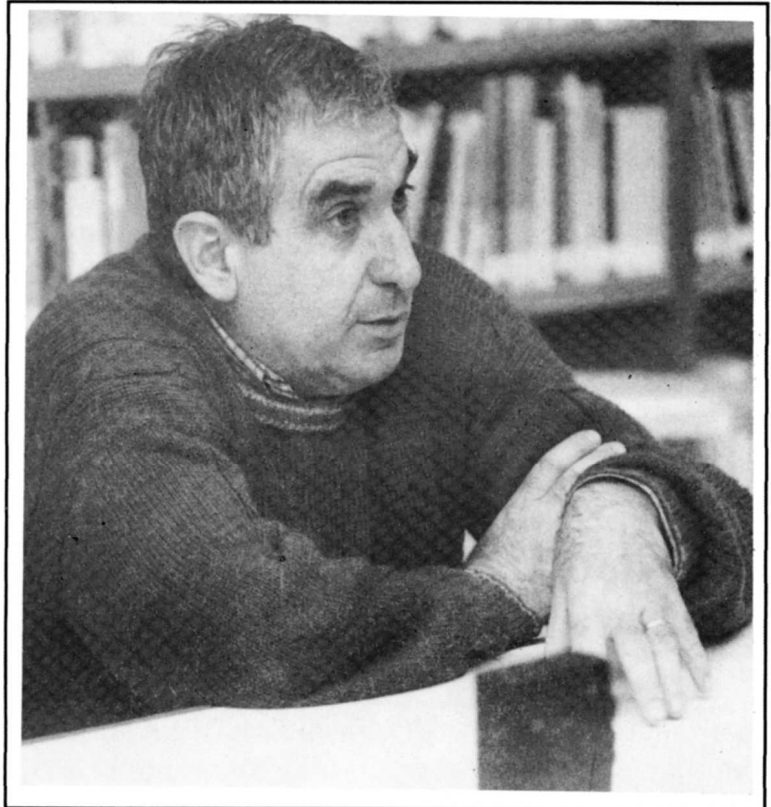
.....no, com a tinent d'Alcalde o fos el que fos i em vaig equivocar. Admeto la culpa, perquè no és potable. El poble té raó de no votar-lo, i en intentar forçar les

coses, van anar malament, per això dic que la culpa és meva. I quan presento la dimissió poso com a primer o segon punt aquest. La meua errada de potenciar aquesta persona.

Bé, després vénen les eleccions generals i Esquerra que havia estat la segona força en nombre de vots a Artesa, perd un 90% del vots i passa a ser la cinquena força. Això o atribueixes a la polaritat que hi havia entre Socialistes i PP o bé a aquest pacte contracorrent?

Jo no sóc votant d'Esquerra ni ho seré mai, per tant això no ho puc valorar.

Passa un temps i dóna la impressió, vist des de fora que deixes d'ésser de l'Equip de Govern, que hi ha un trencament, si és així, quin fet el desencadena?



Jo tenia les idees molt clares, quan vaig entrar dins, que el regidor de CiU fos tinent d'alcalde, que es solucionés el problema de les escombraries i que a Artesa es mirés de fer un estudi per una guarderia. Pel problema de les escombraries, em van donar tres mesos, passat aquest temps vaig preguntar què passava i em varen donar llargues. La gent d'Esquerra de Lleida m'estava dient tot el contrari del que deia al poble. Llavors em vaig dir: jo no continuo. És un Equip de Govern sense cap projecció de futur, sense cap projecte, ni el té encara ara.

Després, vaig col·laborar amb l'altre grup de l'oposició, fins al punt de proposar-li al Pep que o es feia una moció de censura o jo presentava la dimissió, perquè ja n'estava fart que l'alcalde fos del PP. Ningú es va creure que jo dimitiria. Jo tampoc....

.....després, al mes de novembre, el senyor Benet Tugues, el diputat, em diu "Artesa ja té Comitè Local del partit i s'han d'acabar les teves decisions". Jo els vaig dir: "a sant de què? Ara em passeu la factura, quan sempre heu dit que només ens volíeu pel Consell Comarcal?" Jo per aquí, els vaig dir, no passo. Llavors vaig tornar a col·laborar quan el Sr. Alcalde em va dir que podia tirar endavant el museu, la biblioteca i la guarderia, una sèrie de coses que m'interessaven molt. Quan veig que totes aquestes coses no es tiren endavant, és quan plego. Mai no he estat lluny ni dels uns ni dels altres.

El temps que vas fer oposició, no se sap si la feies sol o juntament amb l'altre regidor d'Esquerra. Ho dic perquè de vegades votàveu diferent. Tot hi haver sortit a la premsa que qui col·laborava eres tu i semblava que era a l'inrevés.

Aquest regidor, no només no deia res als plens, sinó que no em va dir que es treia el carnet del partit, m'ho va dir el Benet Tugues. El primer enfrontament amb ell, va venir quan tot i tenir un document signat pels dos i pels regidors de l'Entesa del que es volia fer, va i en un ple s'absten. Suposo que no sabia que la

seva abstenció volia dir donar un vot de qualitat a l'alcalde i perdre la votació.

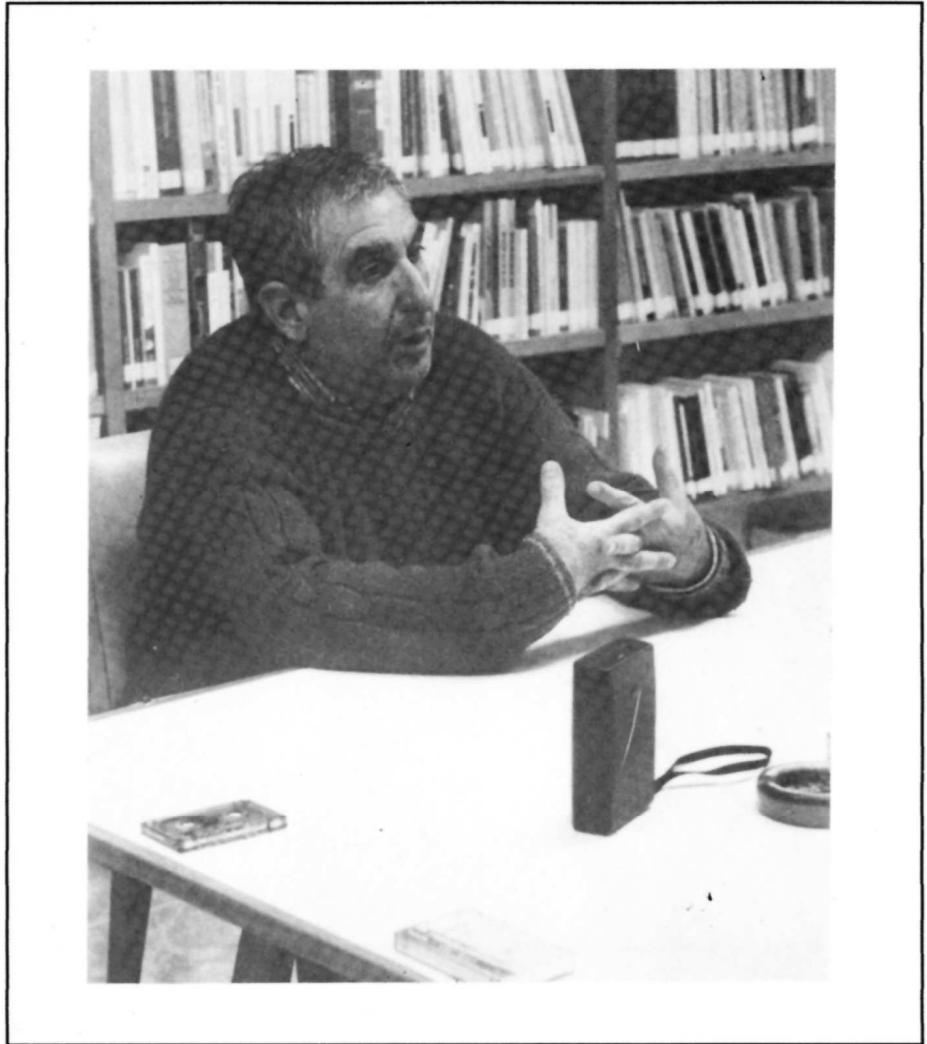
A veure, jo no he cregut mai que la gent d'Esquerra sigui d'esquerres, crec que són la dreta més forta de Catalunya. De fet jo ja tenia que escamar-me una mica quan a tots els sopars, a totes les reunions, s'acabava cantant "l'Himne d'Infanteria". Era una cosa que a mi no em quadrava.

- rialles de tots plegats -.

Hi ha algun motiu més per a dimitir?

Es fan els pressupostos al seu aire, es modifiquen, no es modifiquen, hi ha una sèrie de partides, que suposo que en un lloc normal, seria per tancar gent a la presó. Un punt concret, és la partida de dietes de càrrecs electes, que sense estar aprovat en cap Ple, aquest senyor s'adjudica unes dietes que estan quantificades i a més el tinent d'alcalde al Ple em diu que l'alcalde volia renunciar a elles i se li va dir que no ho fes i que s'havia decidit que no presentés justificants.

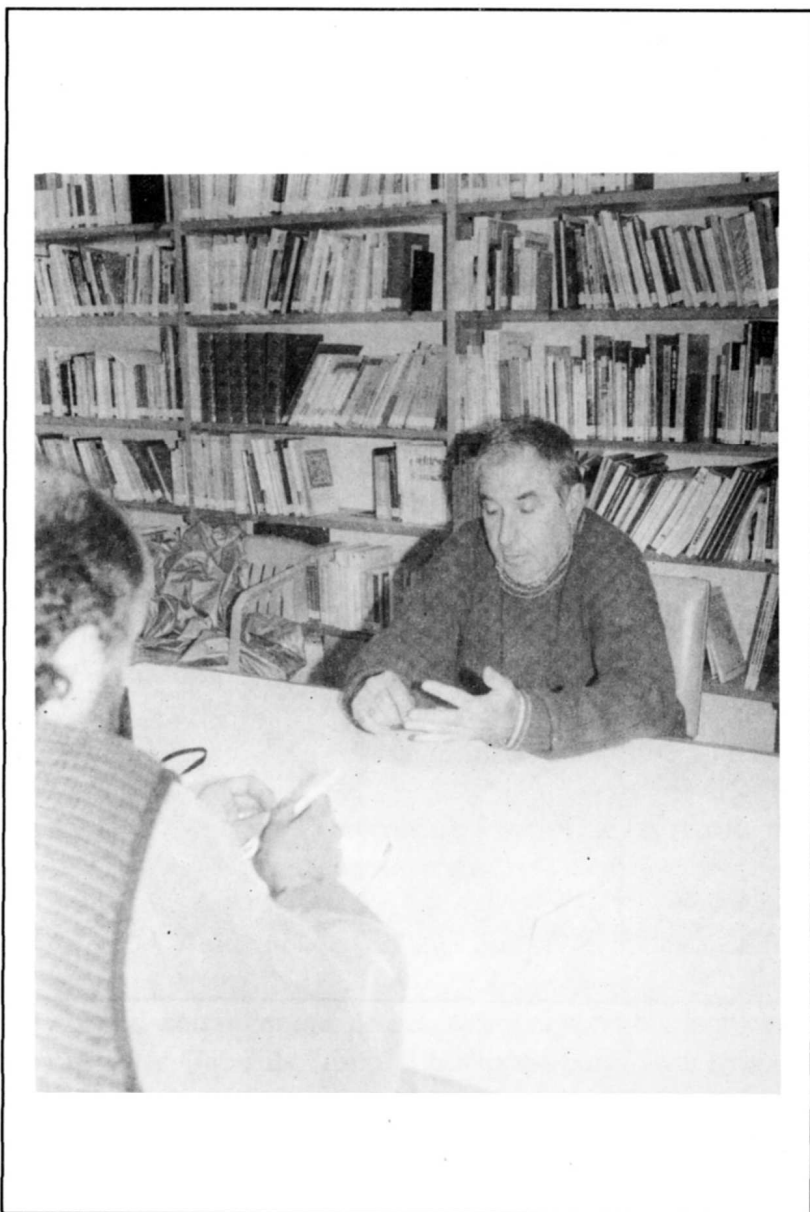
Després ens trobem amb una sèrie d'irregularitats terribles i sembla que tothom diu que sí. I com que la moció de censura estava molt lluny de l'ànim de tots, vaig dir: jo aquí estic perdent el temps i plego.



Després, en plegar tu, entra en el teu lloc una altra persona i es produeix una mena d'ocultisme, de no saber si Esquerra forma part del Govern Municipal o no.

Jo confiava en la persona que em va substituir perquè deien que era dels Maulets. Almenys recordo que em va fer donar la cara per organitzar unes jornades sobre insubmissió i un onze de setembre, que fins i tot l'Alcalde volia prohibir i jo vaig donar la cara. L'Alcalde va utilitzat, suposo, un decret franquista, que prohibia els pregons, si ell no els llegia abans. Hi vaig haver d'enfrontar i tot, per defensar els Maulets. Creia que serien bons candidats. Tenia confiança, però ara no en tinc cap per les coses que estan votant, per exemple, la guarderia, l'estant fent, però Esquerra no la volia d'aquesta manera. Jo vaig entrevistar-me amb el cap d'Ensenyament per aquest tema i la mateixa nit ho vaig fer amb dos membres de l'APA, demanant-los que exposessin a l'APA, si volien que es fes una guarderia i amb quines condicions, i que

fessin arribar un escrit a l'Ajuntament amb les seves conclusions. Encara l'espero ara. Si es fa ara aquesta guarderia, com que l'ofereix l'Ajuntament, als veïns ens costarà molta pasta de la butxaca. Primer la seva construcció, suposo que s'ha de posar una mestra al davant, s'ha de fer una assegurança i com que només es farà pagar 8000 ptes per cada nen, és del tot impossible cobrir les 200000 ptes que cobra un mestre. La diferència l'hauria d'assumir l'Ajuntament. Per contra, si s'hagués fet com proposava, -els d'Esquerra ho sabien molt bé-, que l'APA fes aquesta petició a l'Ajuntament, aquest ho traslladés a Ensenyament i es negocia, si la mestra la poguéssim pagar a mitges, les obres i l'assegurança també, aleshores hagués sortit més barat. Aquesta Guarderia que estan fent no interessa Artesa, interessa una que sigui d'Ensenyament, no municipal.



Jo trobo bé que es faci una Guarderia. Ara bé, com tu la proposes, millor evidentment.

Un mes abans de dimitir, se m'argumenta que si no es fa la Guarderia, dos alumnes marxaran fora. Jo els dic que aquest argument el presentaran l'any que ve, si no hi ha menjador. Després em diuen el nom d'aquest alumnes i són de mares que cobren 200000 ptes, estem potenciant els rics, als que guanyen més.

Un cop acabada la teva estada com a regidor, has anat seguint la política municipal o no?

He tingut problemes familiars i la veritat, és que me n'he desentès, fins a la famosa Assemblea del Poble.

Però des de fora, què et sembla, que s'ha millorat bastant o és de difícil arranament?

Mentre els dirigents puguin enganyar el Poble, convocant assemblees i dient que aquestes són decisòries, no es pot fer res. Allò decisori són els acords del plenari de l'Ajuntament, els dirigents han de dir que les assemblees són informatives. Encara que algú pot pen-

sar: "vosaltres voteu, que nosaltres farem el que en vingui en gana".

Sí, això dit així, és de jutjat de guàrdia - riallada d'en Ramon - és un escàndol...

S'haurien de revisar totes les actes, tenir la voluntat de fer-ho, i dur-les al jutge. Les coses que passen Artesa són greus. A veure, que un senyor que defensi una bàscula i que públicament accepti que per culpa seva s'hagi perdut més d'un milió de pessetes i no presenti la dimissió. És a dir, és responsable però no té responsabilitat, no ho entenc. Una altra, que es faci una ampliació dels vestidors i que me n'assabenti

després de tres mesos de deixar l'Ajuntament. A més a més, partides que s'han perdut....

Deixem la tasca de l'Ajuntament. Vosaltres vàreu parlar de llistes obertes a les eleccions municipals, i voldria parlar d'això. Als pobles dóna la impressió que qui s'apodera d'un partit, se'l fa seu i no deixa fer política, només a qui a ell li dóna la gana, i s'actua de forma sectària contra qui mana, faci les coses bé o no, exemples en tenim. Què passa, que molts joves, vàlids per a portar la tasca municipal, en veure tot aquest «embolic» muntat, fugen de la política com de la pesta. Amb la vostra proposta, vàreu despertar el parer favorable de molta gent, però no s'ha passat de l'enunciat. Em sembla que s'hauria de posar fil a l'agulla amb el tema de les llistes obertes. Què n'opines?

L'error va estar que en arribar al setembre, gent de la nostra llista, ja tenia carnet. Varen traïr el que van prometre. Jo accepto que la gent tingui carnet, però s'ha de complir el que es promet. Gent amb carnet ha manipulat l'Esquerra. en general. Per a tirar endavant el tema de les llistes obertes, cal que primer hi hagin propostes engrescadores sinó, no és possible. S'ha de crear un grup d'opinió entorn al tema, capaç d'engrescar-se i engrescar. Si ho aconseguen, la gent els seguirà i els partits no treuran res.

Estic d'acord, que primer hi ha d'haver un grup d'opinió, un programa engrescador i voluntat de tirar-lo endavant. Però crec que també s'hauria de dir als grups polítics representats a l'Ajuntament, si volen participar en aquesta mena de primàries per escollir una candidatura, la qual cosa seria de fet una mena d'autodissolució, en pro d'una fórmula que millorés la gestió municipal, amb una manera nova i neta de fer política.



Primer s'ha d'analitzar, el què es farà a l'Ajuntament i les coses que hi passen. No es pot obrir un parèntesi sobre el que està passant. A l'inrevés, s'ha de començar a treballar en el dia a dia municipal. Exemple: es fa una setmana cultural en el moment que tenim al damunt un cometa extraordinari i no se'n parla. Recordo que l'Entesa va dedicar una xerrada i una sortida nocturna sobre la pluja d'estels. S'ha de prioritzar; l'alcalde un dia em diu que l'aigua no és potable i sap de cert que moltes de les malalties que pateix la gent són conseqüència de l'aigua, i ara es volen gastar 50 milions en el tema de la llum i l'aigua per l'any vinent, punyeta, primer ha d'ésser l'aigua que és més important. Soterrar la llum no

és prioritari.

Vaig llegir l'altre dia al diari, que Lleida no pot assumir el soterrament pel seu alt cost i perquè provocaria l'encariment del cost de les vivendes. Repeteixo, primer s'ha d'establir un ordre de prioritats, i segons qui hi ha a l'Ajuntament es fan unes obres o unes altres. Es fan un vestidors i em diuen que aquest no donen la intimitat que han de tenir, llavors a mi aquests vestidors no em serveixen. Les obres marcaran si un ajuntament és progressista o no.

És evident que aquestes eleccions van provocar un refredament de relacions, que només es superen enraonant, establint un pont de diàleg per superar aquesta fractura, pas previ per anar amb condicions a unes llistes obertes i en aquest diàleg està clar que tothom hauria de cedir en alguna cosa, per en definitiva entendre'ns. Però qui posa fil a l'agulla, qui mou primer la peça sense aixecar recels?

Del tema se'n parla cada dia més però és fonamental que algú hi doni un impuls aviat.

Parlem ara de política general. Dóna la impressió que els jutges són les estrelles del món polític, que tot gira envers seu. Surten a les revistes del cor, es perden papers importants en els jutjats, embolics de faldilles entre ells, fiscals expedientats, etc. etc. Jo no sé si sempre ha estat així però Jesús al sermó de la muntanya diu «Bonaventurats els qui sofreixen persecució per la justícia perquè d'ells serà el regne del cel», el poeta León Felipe escriu "¿Cuando se pierde el juicio?/ Yo pregunto: ¿Cuando se pierde el juicio, cuando?/ Si no es ahora, que la justicia/ vale menos que el orín de los perros". I l'alcalde de Xerès sentència «la justicia és un cachondeo», podem creure en la justícia?

A Espanya la política la porten els jutges, seguríssim. Són el primer poder i únic. Però jo hi crec en la justícia, hi vull creure. Un jutge tampoc no és un àngel o un déu, un jutge té tendències.

Una enquesta recent de La Vanguardia, donava que Maragall guanyaria en unes pròximes eleccions per golejada a Jordi Pujol encapçalant una possible «olivera». Es creïble això?

Jo tinc tota la confiança en «l'olivera», i suposo que Maragall és un bon candidat. Ha fet moltes coses per Barcelona, el trobo senzill, assequible a la gent.

Les maniobres últimes d'en Pujol, advertint que pot avançar les eleccions, és pels problemes amb Unió, per pressionar el PP o per no donar temps a Maragall a preparar-se?

Suposo que és perquè es presenta Maragall. Aquest és popular, l'altre és "populatxero", Pujol és d'aquells que veu una cara i al cap de dos anys li diu, vostè tal dia estava a tal lloc, i després pensa, aquest em votarà. Jo crec que és necessari per Catalunya un canvi.

Ens ha passat el tren de la independència. Creus que hi ha algun partit que hi cregui sincerament?

Crec que no hi ha cap partit que hi cregui. Al moment que Estònia, Lituània etc. van adquirir la independència es podia adquirir aquí. Si no hi creiem, almenys aconseguir un tipus d'administració com Suïssa i tampoc no s'ha volgut ni això. Ara tenim un sistema d'autonomies enfrontades entre si. Quan Pujol demana alguna cosa per Catalunya, els altres posen el crit al cel i només veuen que sempre vol més diners, sense tenir en compte que paguem més diners que no ens en donen. Creuen més a Euzcadi que a Catalunya.

Amb quin partit t'has sentit més identificat?

Amb el PSUC, però com que no existeix, doncs mira me l'estimo molt però crec que fóra necessari encara. Deu ser que ens hem aburgosat tots una mica.

De les parelles Prat de la Riba - Cambó, Macià - Companys, Pujol - Roca, amb quina et quedaries?

Amb cap.

Un color preferit?

El roig.

El llibre que més t'ha agradat?

Ja sé que no t'ho creuràs, El Petit Príncep.

El Quixot, salva de la crema de llibres Tirant lo Blanc, Pepe Carvalho, quan està empenyat o deprimit crema llibres. En cremaries algun?

No, no en cremaria cap.

Prefereixes la nit o el dia?

Suposo que el dia.

Creus en Déu, en la reencarnació? O bé creus que tot plegat són collonades.

Em reconec agnòstic.

Que en penses de la mentida, Creus que es menteix per allò que deia Goebbels, que si dius una mentida mil vegades acabarà per se veritat?

No s'hauria de mentir mai, però en política evidentment es menteix per això que has dit de Goebbels.

Tu que vens diaris, creus que n'hi ha cap d'independent de veritat?

A mi l'únic diari que m'agrada és El País, suposo que és una mica més independent que El Mundo o l'ABC.

Hi ha algun partit realment independent d'algun grup de pressió o econòmic?

Jo suposo que tots deuen favors. Ara si n'haig de dir un només per quedar bé, diria Iniciativa.

El futbol a tot hora, l'èxit dels culebrons, de les revistes del cor, es per donar al poble el que els romans deien « pa circ », o bé és la típica decadència fi del segle?

La gent pot triar i si elegeix veure o llegir això, es perquè vol. Ens estem empobrint culturalment, comencem perquè a l'escola no s'ensenya a llegir, a l'escola no s'ensenya a pensar. Ens estem empobrint culturalment.

Després d'hores de conversa, creiem que ha estat útil per conèixer uns fets i un dels protagonistes de la nostra encara jove política municipal. Ens acomiadem fent precís a la manera d'Espriu per trobar el recte camí d'accés al ple domini de la nostra terra.

Artesa de Lleida, 12 d'abril de 1997

Ramon Serra i Felip Domènech

DIRÉ EL QUE DIC

Poca cosa diré, perquè no vull
deixar la pell en una cantonada
entre ullals de mastins. Diré el que dic.
Això que dic i prou....

Miquel Martí i Pol



Plantada d'arbres al carrer de Sant Ramon pels alumnes de les escoles d'Artesa

La mitologia canviant

Des de temps immemorial, la gent ha anat explicant històries del tot inversemblants que, per fer-les creïbles, hi havia d'intervenir sempre un (o més d'un, segons els casos) ésser amb poders sobrenaturals o màgics que unes vegades podia ser bo, però, en altres d'allò més malvat.

Això, en la rondallística popular, queda ben palès: les bruixes gairebé sempre són més dolentes que el fred tardà, però les fades són l'altra cara de la mateixa moneda. Hi havia vegades (sempre hi ha excepcions) que les bruixes eren benignes i les fades perverses, però en general, les fades i els follets feien més bé que mal. Dins la mitologia de qualsevol cultura, sempre hi surten éssers fantàstics (molts cops amb nom propi) que per les seues proeses extraordinàries deixen meravellats a tothom. Molts cops, aquests éssers que tenen poders sobrenaturals, es presenten davants dels humans en forma de captaires i de velletes invàlides que demanen protecció a les bones ànimes, d'altres vegades, però, es presenten en forma de sants o de marededús. Sant Jordi, per exemple, que mata el drac i allibera la donzella, és un mite tan vell com repetit dins de qualsevol cultura, i el cas de la Ventafocs (la noia bona, bonica i maltractada que és capaç d' enamorar un príncep) és un altre exemple ben palès d'aquestes historietes fantàstiques que hem sentit contar sempre.

La cultura popular sempre troba solucions màgiques per aquelles coses que li són difícils d'entendre. Una de les coses que ha estat sempre difícil d'explicar (si no fos per aquest vessant de la fantasia) és la sobtada riquesa d'una persona o d'una família. Quan tothom sap el complicat que és fer diners i hom s'adonava que de cop i volta (de la nit al dia) algú començava a progressar d'una manera poc clara, a les comarques dels Pallars se'ls atribuïa que havien trobat el canut dels «minairons». Aquests minairons (que també són coneguts amb altres noms semblants) són uns éssers minúsculs, però tant prodigiosos que són capassos de fer, amb poca estona, qualsevol mena de feina. Al Pallars, era ben sabut, la casa que tenia els minairons s'enriquia ràpidament. A la nostra comarca, o almenys al nostre poble, no tenim uns éssers tant prodigiosos, per això mateix, quan algú s'enriquia ràpidament hom sospitava que era un lladre (que es veu que de lladres n'hi ha hagut sempre) o que havia trobat la somniada «tenalla d'or». La tenalla plena d'or, en el nostre cas, és com un altre personatge fantàstic que ve a explicar moltes coses.

Segons diuen els folkloristes, aquestes històries de personatges fantàstics, la gent se les creia; les trobava reals o, al menys, creïbles. Eren contades de boca en boca i divulgades per tot arreu. D'aquestes històries van néixer les llegendes i de les llegendes les rondalles. Encara que, per nosaltres, tot això són «contes de la vora del foc», en els seus orígens la gent se les escoltava d'una altra manera.

Per estrany que sembli, ara que ningú (ni grans ni petits) no creiem amb fades, ni amb mags, follets ni bruixes, amb encanteris, escombres voladores ni amb baretes màgiques, tant a la literatura com a la televisió o al cinema, ens segueixen explicant les mateixes històries de sempre. Històries inversemblants on, sempre, hi intervenen uns personatges gairebé màgics, amb poders sobrehumans que resolen favorablement la majoria de casos. Aquests éssers (bons i dolents) intel·ligentíssims, que lluiten contra els humans o els ajuden, no provenen del vell fons de la mitologia popular, sinó que són éssers vinguts d'altres planetes (fins i tot d'altres temps)) amb grans i sofisticades naus espacials. Sembla que la modernitat dels personatges els fa més propers a nosaltres i, fins i tot, potser, més creïbles.

Sigui com sigui, malgrat aquesta mitologia diferent, res no ha canviat, les històries són les de sempre i els personatges fabulosos, amb naus espacials o escombres voladores, també són els de sempre i a la gent també, com sempre, ens agrada sentir, amb un llenguatge nou, les mateixes històries.

FOLKLORE

HISTÒRIES I CONTES (16)

ARTESENC

EN PERE MILLET

Una vegada, un matrimoni que havia pregat molt a Déu per poder tenir un fill, en van tenir un de molt petit, molt petit; tan petit era que per nom li van posar Pere Millet. Encara que en Pere Millet fos molt petitet feia les delícies dels seus pares perquè era molt dolç traçut i eixerit i, sobretot, molt treballador; sempre volia ajudar els seus pares en totes les feines. Un dia la seua mare que estava preparant el dinar pel seu home que era al tros, va dir al seu fill manyagosament: «veus Pere Millet, si fossis més gran, podries anar-hi tu a portar el dinar al pare». En Pere Millet que no es considerava petit, allò que li va dir la seua mare no li va caure a terra i voluntariós com era, va dir a la seua mare: «és igual, mare, que no siga més gran, ja hi aniré jo», però la mare vinga dir-li que era massa petit, que no hi podia anar. A l'últim en Pere Millet s'emparrà a una cadira i digué a la seua mare: «veus mare si sóc alt ja hi aniré jo al tros!». La mare que ja no tenia cap més excusa per dir-li que no, li va dir: «bé tossut, porta-li tu el dinar al pare, però ves amb molt de compte que no et perdos i, sobretot, no fajos tard, que tant ton pare com jo patiríem molt!». En Pere Millet, més content que un xincol, va agafar el cistell de la vianda i cap al tros falta gent.

Encara en Pere Millet no era a mig camí del tros on hi havia el seu pare, es va posar a ploure i com que cada vegada plovia més, en Pere Millet per no mullar-se es va aixoplugar sota les fulles d'una col. Vet aquí, però, que per aquells indrets hi pasturava un bou que tenia molta gana i veien aquella col s'hi atansà i se l'empassà d'una mossada amb en Pere Millet i tot.

A la nit, quan el seu pare va arribar a casa una mica enfadat amb la seua dona perquè no li havia portar el dinar, aquesta li va dir estranyada: «el dinar?, però si te l'ha portat lo Pere Millet!». Tots dos, de cop, es van adonar que havien perdut el seu fillet tan estimat: «ai pobrets de naltros, on deu ser lo Pere Millet?». A corre cuita, van agafar un fanal, ja que ja era negra nit, i van sortir per aquests móns de Déu a cercar-lo, cridant-lo per tot arreu: «Per Millet, on ets?, Pere Millet, on ets? i crida que cridaràs fins que, molt lluny van sentir una veueta molt prima i fosca que deia:

Sóc a la panxeta del bou,
que no hi neva ni hi plou!

Van tornar a cridar-lo una i una altra vegada i així que s'anaven atansant on era el bou, la veu la sentien més clara:

Sóc a la panxeta del bou,
que no hi neva ni hi plou!

«Ai pobrets de naltros, se l'ha menjat el bou! Com ho farem per a treure'l de dins?», però el mateix Pere Millet els va donar la resposta:

Quan lo bou farà un pet,
sortirà lo Pere Millet!

Els pares, esperançats, van agafar el bou i se'l van emportar a l'estable de casa i allí vinga donar-li menjar i més menjar. Poc a poc el bou es va anar inflant i inflant fins que, alçant la cua, va fer un gran pet:

Quan el bou va fer un pet,
va sortir lo Pere Millet
i el va encastar a la paret.

Pares i fill es van abraçar feliços i contents que tota aquella història hagués acabat bé. Encara que ningú no ens ha dit si en Pere Millet va créixer més o no, nosaltres sospitem que amb el temps es va fer gran i fort essent l'orgull dels seus pares.

LA RATETA QUE ESCOMBRAVA L'ESCALETA

Una vegada hi havia una rateta que, un dia que escombrava l'escaleta de casa seua, escombrant escombrant, es va trobar un dineret. Sorpresa, però al mateix temps contenta, va agafar el dineret i es va dir per a ella mateixa: què en faré d'aquest dineret?

Si em compro avellanetes
em faran caure les dentetes.
Si em compro confitets
em faran caure los quixalets...

Què en faré, què en faré... i rumia que rumiaràs fins que se li va acudir un idea: «Ah! ja ho sé. Me compraré un llacet i me'l posaré a la cueta!». Se'n va anar a una botiga i es va comprar el llacet que més li va agradar, i un cop a casa se'l va posar a la cueta i se'n va anar a mirar a l'espill i es va agradar tant que no se'n sabia avenir: «i que en sóc de boniqueta i que boniqueta que sóc, i que bé m'està aquest llacet a la cueta...». Presumida com era, i volent que tothom la veiés amb el seu llacet a la cua, va sortir al balcó de casa seua tota cofoia a esperar que la gent passés pel seu davant. I és que, realment, en feia molt de goig. Tots els fadrins que passaven en quedaven ben prendats. Primer va passar el bou, i en veient-la tan bonica, se li atansà i li digué:

Oh! rateta,
que ne'ts de boniqueta.
Et voldries casar amb mi
jo que sóc galant fadri?

I la rateta, tota coqueta, li va respondre: «a veure quina veu fas?» i el bou va fer tot esperançat un gran «muuuu». La rateta, tota decebuda li va dir: «Oh, no no, que no m'agrada la teua veu!». Després va passar un corderet, i veient aquella rateta tan boniqueta, en va quedar prendat i a mitja veu li va dir:

Oh! rateta,
que ne'ts de boniqueta.
Et voldries casar amb mi
jo que són galant fadri?

I ella somrient li va contestar: «a veure quina veu fas?» i el corderet va fer «Béééééé» i la rateta li va dir: «Ho, no no, que quan parles sembla que ploros». Va passar, després un gos, i en veure la rateta, amorosament li va dir:

Oh! rateta,
que ne'ts de boniqueta.
Et voldries casar amb mi
jo que sóc galant fadri?

I la rateta amablement li va contestar: «a veure quina veu fas?» i el gos va fer «bup, bup» i la rateta li va dir: «Oh, no no, que m'espantes». Després va passar un gall amb la seua cresta vermella i la cua emplomallada, i en veure la rateta amb aquell llacet a la cuaeta, en va quedar tant prendat que atansant-se-li li va dir:

Oh! rateta,
que ne'ts de boniqueta.
Et voldries casar amb mi
jo que sóc galant fadri?

I la rateta, com en les altres vagades li va dir: «a veure quina veu fas?» i el gall va fer el seu millor «quiquiriquí» i la rateta tota traspostada li va dir: «Oh, no no, que m'espantes!». Cap al tard, amb el seu bigoti ben pentinat, va passar el gat, el qual, en veure la rateta al balcó, tan bonica i amb aquell llacet a la cuaeta, en va quedar captivat:

Oh! rateta,
que ne'ts de boniqueta.
Et voldries casar amb mi
jo que sóc galant fadri?

La rateta li va contestar: «a veure quina veu fas?» i el gat va fer uns dolços «meuuu, meuuu» que van enamorar la rateta: «quina veu més fina que tens! Sí que em casaré amb tu».

El dia que la rateta i el gatet es van casar, van convidar a les seues noces a tots els animals i animalons d'aquells entorns. No n'hi va faltar cap!. En acabar-se la cerimònia, com era de rigor, el nuvi va fer un petó a la núvia, va ser un petó tan i tan llarg que, el gat, quan se'n va adonar, ja s'havia menjat la rateta. Tots els convidats indignats amb el gat, van empaitar-lo per rescatar la rateta, però el gat, més llest que la tinya, va enfilar-se en una paret i de la paret a una teulada on ningú no el va poder agafar. Dalt de la teulada, el gatet, encara es llepa els bigotis de tan bona que va trobat la rateta, i es va dir per a si mateix, que no seria la darrera que es menjaria.

Des de llavors els gats van darrera les ratetes i s'en filen pels terrats i les teulades, per espigar-ne i casar-ne tantes com poden. I conte contat ja està acabat.

A. C.



SOLUCIONS DELS MOTS ENCREUATS

HORIZONTALS

1. Llana. Adobar. 2. Almogaver. Si. 3. Tabernacle. N. 4. Ini. Oglio. D. 5. Fava. Mul. Fem. 6. Utantea. Soca. 7. N. L. Asdrubal. 8. Duel. Oaei. Ni. 9. Llanci. Broto. 10. Secularitzar. 11. M. Igu. Croata. 12. Somiaré. M. Aa.

VERTICALS

1. Latifundisme. 2. Llanat. Uce. R. 3. Ambivalència. 4. Noe. An. Igual. 5. Agro. Ta. Llum. 6. Anglesola. O. 7. Avaluada. Ras. 8. Dècim. Tiber. 9. Orlo. Matrius. 10. B. E. Fob. Ozo. 11. As. Decantarà. 12. Rin. Mallorca.

